

Ze Sociálního ústavu Českoslov. republiky.

(Činnost do 15. března 1926.)

Sociální ústav pokračuje ve své publikační činnosti vydal další dvě čísla sbírky svých Publikací: č. 20. Na cestě k hospodářské demokracii, v němž s úvodem sen. Frt. Modráčka jsou shrnuty práce dra Evžena Šterna »Sociální podnikatel«, a red. Koudelky Co-partnership a profit-sharing v Anglii. Práce Šternova markantně ukazuje, jak v sociálně pokročilé cizině sami podnikatelé se účastní na práci pro sociální pokrok a uskutečňují dobrovolně mnohá sociální zařízení, jež jinde musí býti vynucována zákonem. Referát Koudelkův podává soustavný přehled hnutí, která se v Anglii plánovitě snaží o zavedení účasti dělnictva na zisku a ve správě závodu. Autor sleduje mravní a historické základy hnutí toho, jeho obsah, rozsah a dosavadní úspěchy, jeho poměr k družstevnictví, tradeunionismu a p. Modráček dává svým úvodem ideovou basi knížce a plaiduje pro účast dělnictva na zisku a zejména na správě závodu při dělnickém spoluvlastnictví. — Jako č. 21. Publikací Soc. ústavu vyšel »O státním příspěvku ku podpoře nezaměstnaných zákon z 19. července 1921, č. 267 Sb. z. a n., a prováděcí jeho nařízení z 29. srpna 1924, č. 186 Sb. z. a n., a 23. prosince 1924, č. 3 Sb. z. a n. ex 1925, jež výkladem a obsahem příslušných předpisů opatřil dr. Jan Rosenkranz, min. tajemník v ministerstvu soc. péče«. Spisek bude vítanou příručkou pro všechny, kdo jsou zúčastněni na provádění zákona o podporách v nezaměstnanosti podle gentského systému, s nímž se počalo právě před rokem (1. dubna 1925). Při novosti zákonné materie soustavný a podrobný výklad zákona jistě usnadní, aby se zákon brzy vžil a bez obtíží přešel v životní praxi. Soc. ústav těmito edicemi, které mají dobré poslání propagační a popularisační, plní jeden ze svých statutárních úkolů (šíření poznatky soc. politické).

V činnosti přednáškové věnovány byly další dvě schůze cyklu o skutečných mzdách u nás. Dne 4. února přednášel odb. rada Stát. úřadu statistického dr. Rob. Kollar o daňovém zatížení a daňové únosnosti. Přednášeč formuloval tu pojem daňového břemene a daňové únosnosti. Daňovým břemenem rozumí se ono množství výrobních prostředků, jež nucené svazky vyžadují pro své účely na poplatnictvu. Daňová schopnost (únosnost) je mu ona část výroby, která zbývá nad minimum spotřeby, jehož je třeba, aby zůstala nezměněna životní míra. Obsahem daňového břemene jsou státní a samosprávné berně. Sporné jsou poplatky a dávky; u monopolů patří sem hrubý výnos, z něhož byla vyloučena hodnota zpracovaných surovin. Máme-li zahrnovat do daňového břemene výtěžky státních podniků, zejména železnic, jest rovněž v literatuře sporno. Sociální břemena nikdy neberou na sebe funkci daní. Jsou to vlastně nucené úspory důchodu za práci a poskytují pracovníku protihodnotu — ekvivalent (zajištění při úrazu, nemoci, stáří, nezaměstnanosti). Ale nejen pracovník má za sociální břemena protihodnotu, nýbrž i podnikatel, neboť ideálním předpokladem výkonnosti dělníka je člověk spokojený, mající zálibu a radost ze svého zaměstnání, nezatížený ve své energii starostmi o budoucnost a důsledky rizika. Do daňového břemene ovšem nelze také počítati příjmy ze zápůjček, z pokut a z prodeje jmění nucených svazků. Proti tomu ochranná cla, jež mají sice účel národohospodářský, patří do oboru daňového břemene. Pokud jde o prameny pro zjišťování daňového břemene, považuje řečník za nejsprávnější pramen řádnou statistiku o předpisu daní přímých a výnosová data u ostatních složek, zjištěná na základě uzávěrky.

V dalším svém výkladu upozornil dr. Kollar na velké obtíže definice daňové únosnosti (otázka stanovení přebytku výroby, stanovení minima spotřeby). Nejspolehlivější methodou pro odhad únosnosti je zjistiti, kolik procent činí daňové břemeno z čistého národního důchodu; i při tom však musí se přihlížeti k řadě jiných činitelů, jejichž současné hodnocení jest nutné při posuzování daňové schopnosti, jako k poměru přímých daní k nepřímým, povaze daní vůbec, zvláště v jakém jsou vztahu k důchodu z práce a z kapitálu, k poměru těchto důchodů, rozvrstvení majetku, sociálním břemenům, k finanční technice, administrativním methodám, k daňové morálce a psychologii poplatnictva, k valutovým poměrům a k inflaci. Při posuzování daňové únosnosti nutno hleděti ke způsobu a účelu upotřebení daní jako celku. Jádrem problému jest ovšem otázka, jak je daňové břemeno rozvrženo a kdo vlastně přispívá k úhradě státních vydání. Zde se setkáváme s nejobtížnější oblastí našeho úkolu, totiž se sledováním t. zv. účinků daňových. Kdo nese daňové břemeno, do jaké míry a jakou technikou je rozvrženo, jest jeden díl tohoto úkolu. A druhý díl, jaké účinky vyvíjí příslušná daňová soustava na národní hospodářství. Na to zmínil se přednášeč o Amonnových názorech na rozvržení daňového břemene se zřetelem k daňové únosnosti kapitálu a daňové únosnosti práce. Ideálem rozvržení daňového břemene je rovnoměrnost, které lze se přiblížiti jen, když celkové daňové břemeno je v určitém poměru k daňovému břemenu, zatěžujícímu kapitál. Přesahuje-li zdanění onu mez, kdy se začíná břemeno dotýkati rentability kapitálu, přesouvá se nutně břemeno daňové v podobě t. zv. účinků druhého stupně na práci. Proto Amonn považuje za illusi, že by zdanění mohlo býti uloženo jen na kapitál, že by vysoké přímé zdanění kapitálu a zvláště velikých důchodů tížilo méně pracovní třídu než vysoké nepřímé daně. V mechanismu daní je možno uniknouti jen kapitálu, nikoliv ale práci, a všechny metody, uvaliti zdanění na kapitál, vedou k většímu zatížení práce a k větší nerovnoměrnosti daňového břemene. Amonn dochází tak k závěru, že mnohost daní je právě v zájmu rozvržení berního břemene nutná. V dalším zabýval se přednášeč methodami mezinárodního srovnávání daňového břemena a daňové únosnosti. Ukázal na jeho obtíže, jež tkví zejména v rozdílnosti finančních soustav, příslušných pojmů a důsledků hospodářského dosahu jednotlivých berní, dále v rozdílu životních a tím důchodových poměrů jednotlivých národů a konečně ve valutových poměrech. Na to kriticky probral jednotlivé důchody a rozhodl se pro kompromisní názor Gerloffův, že pro mezinárodní srovnávání je nejspolehlivější methoda reprezentativní, typologická, při níž sice pozorujeme daňové břemeno i jeho účinky jako celek, ale u nositelů se vytknou určité typy, jež by se zkoumaly důkladně tak, aby se zjistilo, jakou daňovou únosnost má daný typ a jaké nese daňové břemeno za dané soustavy hospodářských a finančních čísel. Dr. Kollar ocenil pak význam finanční statistiky při stanovení daňového břemene a daňové únosnosti, jež nikdy nelze správně posuzovati jediňe na statistickém podkladě, ale nelze je správně posuzovati také bez něho. Zhodnotil pak zvláště peněžní měřítka používaná při mezinárodním srovnávání daňových dat. Absolutně platného společného měřítka není, nejlépe vyhovuje index životních nákladů, který u nás bude teprve uveřejněn. Ve svých výpočtech používá řečník ku převodu na předválečné koruny indexu velkoobchodních cen z prosince 1922 = 987 a k převodu na poválečné zlaté koruny kursu švýcarského franku z téže doby 16.386 = 100 K, ježto jsou nejpřiměřenější se zřetelem k stabilisaci. Nato v závěrečné části svých výkladů pojednal o československém da-

ňovém zatížení. Upozornil nejprve důrazně na výhrady, s nimiž nutno přijímatí výsledky zkoumání. Opírají se o jediný rok 1922, který je rokem nejvyššího výnosu berní, dále jsou to data výnosová a konečně pro Slovensko a Podkarpatskou Rus ani pro pozorovaný rok není úplných dat o výši samosprávných břemen. Uvedl dále obtíže stanovití daňové břemeno podle jednotlivých zemí, kde musíme někdy postupovat odhadem. Pro celou Československou republiku je daňové břemeno 785 Kč s dávkou z majetku 837 Kč na hlavu. V roce 1911—1913 bylo daňové břemeno na území dnešní Československé republiky 75·12. Stouplo tedy daňové břemeno o něco více než 10krát, kdežto ceny velkoobchodního indexu stouply o málo méně než 10krát. To značí, že mezi finančními čísly a hospodářskými čísly není valného rozdílu, což bychom mohli populárně vyjádřit tak, že zdražili-li výrobce své zboží skoro desetkrát, stát svůj požadavek vůči národnímu hospodářství rovněž o něco více než zesateronásobil. Proti předválečným letům tedy daňové břemeno stouplo pro rok 1922 asi o 7 proc., incl. dávku z majetku o 20 proc. To jest ovšem celostátní průměr, který nutno obezřetně hodnotiti a který nesmí býti aplikován na individuální případy. Posuzujeme-li Čechy, Moravu a Slezsko, je v těchto zemích zvýšení, počítané v předválečných korunách, 11 proc., připočteme-li i dávku z majetku 27 proc. Zbývá zkoumati, kde je příčina, že tyto výsledky tolik odporují všeobecnému pocitu a přesvědčení, že úpíme pod nesnesitelnými daněmi. Referent vysvětluje to na základě statistických dat velikou nerovnoměrností v teritoriálním rozvržení daňového břemene, jež vzniklo i tím, že hlavně na Slovensku a Podkarpatské Rusi nestačí administrativa zastati službu přímých daní. Nerovnoměrnost vznikla i velikými přesuny důchodovými a je zvyšována nestejným rozvržením komunálního břemene finančního, které je důsledkem přírážkové soustavy. Velmi zhoubně národohospodářsky působí lavinovitě vyměňování berní za několik let, neboť poruchy náhlých změn veřejných břemen jsou nebezpečnější, než třeba i vyšší, ale stálé břemeno. Velmi zajímavý jest obraz daňového břemene v relaci teritoriální. Rozhodnými jsou tu hospodářská vyspělost zemí a složení obyvatelstva. Teritoriálně bude samozřejmě odchylnost kvot vůči populační kvotě, která je nám měřítkem při počítání kvoty na hlavu, sloužící i zde z nouze za pomůcku. Jestliže české země nesou z přímých daní 91·1 proc a Slovensko s Podkarpatskou Rusí pouze 8·9 proc., ze spotřebních daní nesou české země jen 80·7 proc., Slovensko a Podkarpatská Rus však 19·3 proc. Tento nepoměr u přímých daní možno označiti v letech 1919—1924 téměř za konstantní, neboť kvota přímých daní osciluje mezi kvotou 8·4—11 proc. Ale nerovnoměrnost daňového břemene jest nejen mezi jednotlivými zeměmi, nýbrž i mezi třídami obyvatelstva. Při tom nutno tu brát v úvahu změny v struktuře finančních zdrojů, jež se zatím udály. Přednášeč odkazoval tu na studij prof. Prokopoviče (Statist. Věstník), jenž dochází k závěru, že válkou chudí lidé ještě více zchudli a bohatí ještě více zbohatli, čili, že vznikla ještě větší nerovnoměrnost v rozdělení důchodů. Řečník soudil, že nejsou však bez významu ani přesuny důchodové, které způsobily úplné přetřídění censisů, takže mnozí, kdož byli hospodářsky zdatní, zchudli, a mnozí, kdož dříve byli slabí, zbohatli. To se ukazuje i ve zmíněné studii Prokopovičově, když dochází k výsledku, že v obyvatelstvu městských odhadních okresů, kromě kapitalistického vrcholku válka snížila důchody, kdežto u obyvatelstva venkovských

o k r e s ů j e z v ý š i l a. V dalších svých vývodech zabýval se dr. Kollar břemenem přírážkovým. Dospěl k závěru, že ani stoupnutí samosprávného daňového břemene není enormní; jeť pouze o 19 proc. vyšší, než v letech 1911—1913. O důvodech jeho tíživosti platí to, co uvedeno o státním břemenu daňovém, a dále jejich nepoměrnost podle zemí a míst. Odpomoc viděl by v tom, kdyby byla uvedena do pořádku administrativa, daně včas předpisovány a vybírány, kdyby byla umožněna řádná finanční statistika a platná daňová soustava podrobena pak řádné vědecké analýsi. To jsou také nezbytné předpoklady řádné berní reformy. Jest úžasné, musíme-li se domnívat, že je třeba s velikými obtížemi hledat nové daně, snad jen proto, že administrativa nestačila předepsat a vybrat daně staré. Pokud jde o československou daňovou únosnost, nelze si učiniti úsudku, ježto nám chybí statistické orientace o národním důchodu a jmění, jež věda pokládá za jediné spolehlivé měřítko. Referent zdůraznil, že nám chybí vůbec finanční statistika, jež by umožňovala vědecký rozbor dosahu naší finanční soustavy, kterou vlastně neznáme. Neboť nesmíme ji posuzovat jen dle výnosu daní, nýbrž podle předpisů, jež nám však nejsou známy. Předním požadavkem tedy je, aby finanční administrativa byla se svými úkoly, neboť jinak jsme v situaci obchodníka, který je bezradný nad stavem svého obchodu, poněvadž lituje peněz na vedení obchodních knih.

V samostatné schůzi 25. února konal se o uvedené přednášce rozhovor, jež zahájil dr. Kollar, který reagoval na vývody ministra financí, jenž se v sociálně-politickém výboru zmínil o jeho přednášce o daňovém břemenu a daňové únosnosti. Řečník připomíná, že otázku daňového zatížení přesně rozlišoval od otázky daňové únosnosti, o níž vlastně pro nedostatek spolehlivého podkladu nevyslovil soudu. Dr. Engliš odhadl, že znehodnocení peněz je asi sedminásobné a že rovněž národní náš důchod stoupl asi sedmkrát, kdežto daně stouply desetkrát. To by znamenalo, že se daňové břemeno zvýšilo bezmála o 50%. Při tom ovšem dr. Engliš vychází z předpokladu, že náš národní důchod se snížil o 30%. Odhad ten nelze vlastně kontrolovat; ale dr. Kollar uvádí, že pro republiku Rakouskou publikace Svazu národů odhadují snížení národního důchodu jen o 25% a nezdá se, že by poměry u nás byly horší. Předválečný národní důchod našich zemí je odhadován na 7229 mil. kor. a naše předválečné daňové zatížení bylo 1018 mil. korun, t. j. 14·1%. Kdyby náš národní důchod se nebyl vůbec změnil, bylo by v roce 1922 naše daňové břemeno 17·2%; počítáme-li však s Englišem, že se snížil o 30%, stoupne kvota, kterou daní z něho absorbujeme na 21·5% (v Anglii je kvota ta 22·1%). Ovšem to jsou odhady a data jen problematické ceny. Nastaly přece tak značné majetkové přesuny, že nelze vůbec operovati předválečnými čísly. Proto je vítat úmysl ministra financí, jenž chce zřídit komisi, která by řešila tyto otázky vědecky. Nato dr. Štern ukázal, jak souvisí otázka daňového zatížení s otázkou reální mzdy, o níž jednala první přednáška cyklu. Považuje za potřebné vrátiti se ještě k této věci. O mezinárodní statistice reálních mezd byly vyslovovány pochyby, které vlastně braly v potaz její užitečnost. Bylo poukazováno zejména k tomu, že pořadí toho kterého města v indexových číslech může býti náhodné. Připomíná proto, že postavení Prahy jeví určitou stabilitu ve všech šesti dosud pozorovaných kvartálech. Indexové číslo pro Prahu pohybuje se tu konstantně kol 50, mezi 56—48 (když Londýn znamená 100). I když musíme bráti údaje mezinárodní statistiky s rezervou, neznámá to, že bychom jich vůbec nemohli použiti. Při nejmenším z ní vidíme — řečeno

hodně plasticky — vydělá-li si dělník anglický na dvě housky, náš dělník stejnou prací a za stejnou dobu vydělá si jen na 1 housku. Řečník neupírá, že mezinárodní statistika zápasí s velkými obtížemi, že je těžko docílití její jednotný podklad, jednotný způsob šetření. To ovšem vidí i jinde, v cizině. Ale proto přece jí nezavrhují a požadují-li ji, jistě také důvěřují její použitelnosti, třeba ne bezvýhradně. A vidíme, že mezinárodní srovnávání je na stálém postupu. Ve správní radě M. Ú. P. právě anglická konservativní vláda žádala, aby bylo zavedeno mezinárodní statistické zkoumání hospodářských a sociálních poměrů v hornictví; stejně připravuje se šetření o domácí práci. A u nás, jak již uvedeno, ministr financí dává podnět k tomu, aby se připravovalo srovnání našeho daňového břemene s daňovým zatížením v cizích státech — a daňová statistika je přece mnohem složitější, než statistika mzdová. V dalším poukazuje na sociální stránku v našem daňovém břemenu. Výnos daní nepřímých nepoměrně převyšuje výnos daní přímých. Nepochybuje, že vliv toho se uplatňuje i ve stavu našich mezd. Při tom daně přímé jsou progresivní nahoru, stoupají se stoupajícím důchodem, nepřímé jsou progresivní dolů t. j. tím více zatěžují, čím je kdo hospodářsky slabším. Ze všeho daňového břemena připadalo v r. 1923 u nás pouze 22·7% na daně přímé. A v přímých daních připadá opět plných 39% na daň z příjmu, kterou zase nejméně ze 45% nesou pracovníci, odkázaní na pevný plat a mzdu (úředníci, dělníci). Nemáme ovšem publikováno, kolik bylo na jednotlivých daních předepsáno, jaké je sociální rozvrstvení daňového zatížení u nás, jaký je poměr mezi daněmi přímými a nepřímými, jaké daněproště minimum u nás a jaké v cizině, nemáme zkrátka dosud řádné daňové statistiky. Dokud nebudeme mít číselného jasná o našem finančním hospodářství, je těžko provádět jakoukoliv reformu daňovou. Vítá proto krok ministra financí, jenž slibuje v tomto směru nápravu a žádá spolu, aby státnímu statistickému úřadu se dostalo přiměřenějších rozpočtových prostředků, aby mohl rozvinouti plněji svou činnost, zejména i na poli statistiky sociální. K tomu přání připojil se i další mluvčí gen. taj. ústř. obch. komor dr. Ž i v a n s k ý, jenž uváděl, že sociální statistika u nás je velmi nedokonalá. Podle něho však nevyhovuje ani statistika mezinárodní. Pokud jde o vývody dra Kollara o daňovém zatížení, souhlasí s ním v části methodické. Ale po stránce věcné má některé námitky; zejména myslí, že nelze ničeho usuzovat na základě dat výnosových, která jsou jediné k dispozici, kdežto data předpisová, jež by byla směrodatna, scházejí; rovněž myslí, že nemá významu posuzovat daňové břemeno podle populační kvoty. Cenu by mělo pouze jeho posuzování podle počtu poplatníků, který ovšem neznáme. Také podle něho je málo spolehlivý odhad rozdělení daňového břemene podle jednotlivých zemí. Důležitější by bylo zjistit přesun mezi jednotlivými druhy daní, zjistit data o nerovnoměrnosti daňového zatížení pokud jde o jednotlivá zaměstnání (povolání). Konečně národní důchod by bylo možno odhadnout jen podle statistiky daně z důchodů, k čemuž ovšem nemáme správného podkladu. A tak nelze než varovati, aby z výnosové statistiky byly vyvozovány jakékoli důsledky. Univ. prof. dr. M i l d s c h u h soudil, že nelze ani od statistiky daňové ani od statistiky sociální požadovati úplné dokonalosti. Jinak bychom se jí vůbec nedočkali. Takto se z ní dovidáme aspoň něčeho. Je nepopíratelno, že daňové zatížení nestouplo tak, jak se myslívá. Dr. Kollar dobře ukázal, že pocit daňové tíže je způsobován zejména nerovnoměrností zatížení a pak tím, že jsou daně předpisovány hromadně za několik let. Zdanění jednotlivých druhů důchodu stalo

se velmi nerovnoměrným. Svědčí tomu na př. srovnání okresů městských a zemědělských. Úkolem reformy bude tedy nejen daně snižovat, nýbrž i vyrovnávat. Na př. zemědělství je pozemkovou daní stíženo méně než před válkou. Tak ze zdaněných důchodů připadalo na pozemky roku 1898 jen 11·5%, v roce 1920 však 26%. Proti tomu však daň pozemková činila v procentech k hrubému důchodu v roce 1898 celých 27%, kdežto v roce 1920 jen 4%. Při tom ovšem není hleděno k přírůstkům. Rovněž podíl důchodu kapitálového na zdanění stále klesá. V roce 1898 byl 13·7%, v roce 1913 již jen 8·77% a v roce 1920 docela 5·4%. V obou směrech třeba pronikavé reformy; u zemědělského důchodu je zvláště třeba zdanění vedlejších důchodů daní výdělkovou, u kapitálu postižení zatajených důchodů a reformy daně rentové. Nato zabýval se teorií Amonnovou, podle níž každé zdanění kapitálu vede jen k většímu zatížení práce. To ovšem by mohlo platit nejvýše theoreticky, praktický význam je mnohem menší. Neplatí to vůbec o dani důchodové, k vůli níž se sotva některý kapitalista vystěhuje. Zde je jenom věcí berní techniky, nalézt zatajené důchody. Ani u daně rentové není toho nebezpečí. Theorie Amonnova mohla by platit leda u daně výdělkové, ale i tu na př. o dani z podniků veřejně účtujících nelze říci, že by byla přesunována na práci; v tom směru poukazuje na svou práci o účincích daně výdělkové na banky a záložny, podle níž výsledkem zvýšení daňového břemene je zmenšení dividend. Z toho plyne závěr, že je třeba hledět zdanění kapitálu udělat úplnějším. V dalším jednání dr. Reif vrátil se k otázce mezinárodní statistiky mzdové. Není vůči ní skeptický vůbec, ale je skeptický, užívá-li se jejích dat pro jiné účely, než pro něž byla určena. Mezinárodní indexy reálných mezd nevyznačují nic jiného, než kvantitativní rozdíl kupní síly mzdy pro určitý počet měst a pro určitý počet nahodile vybraných povolání. Ale číslo pořadí toho kterého města nepraví tu nic. Je zcela nahodilé. Pokud jde o absolutní výši, má ovšem pravdu dr. Štern, praví-li, když náš dělník vydělá svou práci jednu housku, že stejnou prací vydělá londýnský dělník na dvě housky. Ale z toho nelze odůvodňovat požadavek o mzdové zvýšení, neboť padají tu na váhu ještě důvody věcné, hospodářské, rozhoduje tu hospodářská a přírodní individualita země a p. Uvedený zjev, konstatovaný mezinárodní statistikou mzdy, může býti jenom podnětem k tomu, aby byly hledány a vyšetřovány příčiny našeho nízkého stavu. Prof. dr. Mac ek souhlasí, že by bylo správnější zjistiti poměr daňového břemene k počtu poplatníků, než k počtu obyvatelstva. Ukázalo by se na př., jak malý počet obyvatelstva platí daň z příjmu, kterýž zjev nemůže vysvětlit daněproste minimum. Únosnost daňovou nelze vůbec stanoviti výpočtem. Je nutno bráti při ní v úvahu řadu okolností, zejména také především výdělkové možnosti obyvatelstva. Daň i poměrně veliká se snese snáze ve státě hospodářsky a technicky dobře organizovaném. Dále je třeba působiti i na uvědomění občanstva: nelze nařikat na stálé zvyšování daní a při tom stále chtíti od státu víc a více; chodit pro subvence a sáňace, jak to činí banky, zemědělci, průmyslníci. Konečně daně nepřímé nepovažuje za sociálně tak závadné, jak se tvrdívá. Nezáleží tak na přesunutelnosti daně jako na jejích účincích. Dále velmi mnoho záleží na pružnosti daně. Vidíme to na naší dani pozemkové, jež je nepružná, a na naší pružné dani z příjmu. Konečně zabývá se otázkou, proč naše cenová hladina vykazuje devítinásobek předválečného stavu, důchodová jen sedminásobek, jak konstatoval Engliš. Vinu vidí zejména v naší celní politice. Udržujeme uměle vysokou hladinu cenovou a nízkou hladinu důchodovou. Nato dr.

Mráz uvádí, že ovšem je nutno sbírat statistická data a to v naprosté pohodě možno úplnosti. Ale je nutno data ta i správně vykládat. Dále nelze dosti bezpečně operovat s čísly průměrnými. Tak na př. je-li průměrný důchod sedminásobný a zdanění desetinasobné, je třeba pamatovat, že jsou skupiny, kde je důchod mnohem nižší, než sedminásobný, jinde však zase mnohem vyšší. Problém potom je, postihnout daňovým břemenem důchody úměrně podle jejich vzrůstu vůči době předválečné. Soudí tedy, že nejsme zatíženi příliš, ale že zatížení je nerovnoměrné. Dr. Štern ještě znovu zdůraznil důležitost mezinárodního srovnávání, ale konstatoval, že z mezinárodního indexu reálné mzdy nevyvozoval pouze potřebu zvyšování mzdu u nás, nýbrž i potřebu revize naší finanční a celní politiky, jak svědčí již sám program přednáškového cyklu »O reálné mzdě«. Dr. Vaverka z Bratislavy obšírně nato dovedl, že z rozvrženého daňového výnosu podle jednotlivých zemí v roce 1922 nelze činit závěrů o nižším snad daňovém zatížení Slovenska. Dr. Kollar pak v doslovu schůze uznal, že je třeba brát data, která nám dnes může podati statistika o daňovém břemeni a daňové únosnosti u nás, s rezervou. Ale bylo nutno předvésti je již proto, aby se markantně ukázalo, že po sedmi letech naší státní samostatnosti nemáme možnosti podati přesný obraz svých veřejných financí. Doufá, že jeho přednáška a rozhovor, jenž se k ní pojil, bude podnětem k zdokonalení naší statistiky finanční i statistiky sociální. Nelze-li počítati, že by vše mohlo se provést orgány státními, snad v tomto oboru i u nás, jako je jinde na př. velmi rozsáhle v Americe, mohlo by mnoho se provést činností soukromou, vědeckými organizacemi, jež by si věc tu vzaly za úkol.

V březnu ještě (11.) promluvil na schůzi III. sekce žel. rada ing. A. Winter o dělníku a technice. Uvedl v podstatě: Moderní technice často se vytýká, že rozloživši výrobní pochod v jeho prvky, t. j. provedši až do krajnosti dělbu práce, učinila práci jednotvárnou, zmechanisovala ji, ale tím také zbavila dělníka radosti z práce, kterou podmiňuje změna při pracovních pochodech a bezprostřední sledování vzrůstu díla od začátku práce až k její dokončení. Dělníci často si stěžují na duchamornou jednotvárnost moderní tovární práce a udály se již i případy, kdy dělníci nemohouce snést jednotvárné práce, raději se zbavili života. Změna způsobu výroby, jež vedla k zmechanisování práce, datuje se vlastně teprve od zavedení parního stroje, který zmnohonásobil výrobu a tím v prvých dobách zbavoval dělníky práce a živobytí. Proto se dělníci z počátku bouřili proti zavádění strojů, které je odsuzovaly i s jejich rodinami k smrti hladem. Ale brzy nastala změna. Moderní technika nejen vytlačuje dělníka z práce, ona mu zase jinou práci opatřuje. Spolu umožňuje zvyšování životní míry, zmnožuje ušlechtilé požitky života a činí je dostupnými nejen úzké třídě vyvolených, nýbrž i širokým vrstvám. Levnou a hromadnou výrobou strojovou byly zlevněny produkty a tím zvýšena jejich spotřeba mnohonásobně. Mimo to moderní technika vyvolala v život celou řadu nových průmyslových odvětví, v nichž dělníci přebyteční v odvětví jiném nacházejí zaměstnání (tak na př. zavedením železnic, automobilismu, telefonie, radiofonie, biografů otevřena byla nová zaměstnání pro tisíce a tisíce lidí). Působením moderní techniky práce přestává býti kletbou, stává se matkou pokroku a zabírá-li dělníka intenzivně, vede zase ke zkrácení pracovní doby, jež je jí nejen umožněno, nýbrž přímo vynucováno. Obsluha moderních strojů klade takové požadavky na nervy dělníků, že je bývalá dlouhá doba pracovní prostě nemožna. Není však ani nutna, neboť i za kratší

dobu pracovní vyrobí moderní technika dostatečné množství statků pro lidstvo. Řečník soudí, že ve směru tom ani osmihodinová doba pracovní není posledním slovem, jak na př. ukazují již dnes poměry v anglickém a americkém hornictví. Moderní technika svými stroji o veliké výkonnosti zbavila lidstvo těžké manuální práce a definitivně odstranila otroctví. Zajímavým příkladem a srovnáním je tu stavba Cheopsovy pyramidy, na které po dlouhá leta pracovalo denně sto tisíc dělníků a stavba Eifelovy věže, jednou tak vysoké, která byla hotova za dvě léta za práce pouhých několika set dělníků. Ovšem tam pracovaly jenom ruce a lidská práce do krajnosti vypiatá a vykořisťovaná; zde pracoval lidský duch a stroj: železnou věž Eifelovu předcházela papírová věž plánů a výpočtů. Technika sama je sociálně i ethicky neutrální. Ale ovšem může být technika užitá a zneužitá: člověk může se stát pánem stroje, ale také může se stát stroj vládcem člověka. Její výkonní orgány, inženýři, nahradili hmotné nazírání na přírodu, nazíráním dynamickým. Řídí hospodárně lidské síly a zužitkují energie a veškeré přírody na základě vědeckých pokusů pro dobro lidstva. Tuto službu koná inženýr společně s dělníkem. Dělník nemůže pracovat bez vedení inženýra, inženýr bez dělnických rukou neučiní své myšlenky činem. V této spolupráci inženýra a dělníka vidí řečník záruku, že vývoj lidstva nepovede ani k Čapkovým »Robotům«, ani ke Claude-Farérovým »Odsouzcům k smrti«. Moderní technika vynutí a z velké části již i vynutila změnu názorů společnosti na její povinnosti vůči zaměstnancům. A tak spolupráce obou reprezentantů moderní techniky, inženýra a dělníka, zabrání, aby se technika nestala metlou lidstva, a dokáže, aby se stala tím, čím ve své podstatě opravdu je, osvoboditelkou lidstva od prvotní kletby.

Z vnitřní činnosti je zaznamenati další práce pro sociální archiv, jehož listinář je soustavně doplňován opisem aktů, dotýkajících se hnutí dělnického v českých zemích, pokud spisy ty při spisové rozluce zůstanou ve Vídni. Člen Soc. ústavu sekční šéf dr. Zd. V. Tobolka, ředitel parlamentní knihovny, zjel opětně do Vídně ke studiu archivu ministerstva vnitra. Prohlédl tam presidiální indexy za leta 1870, 1871 a 1872. O práci své podal podrobnou zprávu, která byla uložena v soc. archivu. Akta, jím vybraná budou vyžádána do Prahy, za dozoru dra Tobolky budou pořízeny jejich opisy a uloženy v listináři Soc. ústavu.

Pokud jde o styk s cizinou, vypracovali členové Soc. ústavu podrobné zprávy pro Mezinár. úřad práce a to dr. Jos. Kotek studii o koaličním právu v Československé republice a dr. Vlad. Procházka studii o smířčím rozhodování pracovních sporů v Československu.

Jednatel Soc. ústavu dr. E. Štern zúčastnil se I. schůze exekutivy Mezinárodního sdružení pro sociální pokrok, konané v druhé polovici ledna v Bernu. Tam generální sekretář prof. Boissard uvedl, že hnutí od pražského sjezdu se tak rozvinulo, že proti předválečným 9 národním skupinám má nyní ve 22 státech pevně ustavené sekce se čtyřnásobným počtem členů oproti poměrům předválečným. V debatě o pracovních methodách nové asociace přijat byl návrh prof. Reichsberga, aby nová asociace vydala programový manifest, kterým by se uvedla v širší známost veřejnosti. Dále bylo přijato na návrh československého zástupce, aby asociace ve všech zemích hledala cesty k veřejnému mínění a stala se tak známa v širokých vrstvách. Proto zejména programové prohlášení má být odevzdáno nejen tisku, ale pod titulem sociálního a hospodářského Locarna mají být uspořádány projevy v jednotlivých zemích,

na kterých by promluvili o mezinárodním řešení sociálních otázek a hospodářském sblížení států řečníci nejen domácí, ale i cizí. Sociální ústav Československé republiky byl požádán, aby takovýto mezinárodní projev byl uspořádán v Praze, pro kterýžto projev přislíbil svoji účast jako jeden z řečníků též Albert Thomas, ředitel Mezinárodního úřadu práce. V detailním projednání pracovního programu usneseno po dlouhé diskusi zabývat se v nejbližší době studiem těchto otázek: 1. Srovnání právního postavení soukromých zřízenců v jednotlivých státech. 2. Stanovení minimálních mezd, ale nejen v domácí práci, nýbrž i v průmyslech t. zv. neorganizovaných, kde totiž dělnictvo není organizováno a mzdy tudíž nejsou udržovány na určité úrovni kolektivními smlouvami. Tak jest nyní t. zv. otázka domácí práce v anglosaských zemích formulována. 3. Propagace uskutečnění dělnických dovolených ve všech průmyslových zemích, jakožto doplnku zákonů o osmihodinné době pracovní. 4. Prozkoumání vlivu úvěrové politiky k zmírnění hospodářských krisí a tím nezaměstnanosti. 5. Právní postavení dělníka v cizině. (Otázka, československou sekcí již v Bernu k projednávání navrhovaná vzhledem k zákonům o obmezeném zaměstnávání cizích dělníků v sousedních státech a to v Německu, Rakousku a Jugoslavii, což ztěžuje opětně z naší strany zrušení pasových vis ve styku s těmito státy.) 6. Otázka mateřského pojištění. 7. Nové výzkumy o zábraně úrazů v dolech, průmyslu a dopravě. 8. Význam sociálního pojištění pro celek a otázka metod při srovnávání sociálních břemen průmyslu v jednotlivých státech. Na podnět československého zástupce bylo konečně usneseno mezinárodní zkoumání otázky veřejných zaměstnanců zdůraznit ihned v programovém prohlášení a generálnímu sekretáři uloženo vypracovat a předložit detailní plán methodického postupu o navrženém tématě příští schůzi exekutivy, která se sejde těsně před sjezdem v Montreaux.

Členy Soc. ústavu byli na návrh předsednictva jmenováni panem ministrem sekční šéf Státního úřadu statistického dr. Jan Auerhan, senátor J. Klečák, odb. rada Stát. úřadu statist. dr. Rob. Kollar a posl. Fr. Tomášek řádnými, V. Beneš, odb. taj., dr. Jos. Spálený, taj. nem. pokladny a ing. R. Urban, řed. Technologického musea dopisujícími členy.

Z Masarykovy sociologické společnosti.

Společnost konala svoji prvou roční valnou hromadu 1. března t. r. Předneseny tu byly zpráva pokladní, kterou revidoval prof. Macek a nalezi v úplném pořádku, a zpráva jednatele o činnosti v r. 1925. Obě zprávy byly jednomyslně schváleny. Ze zprávy jednatele budiž uvedeno:

Dne 12. ledna 1925, ihned po ustavující valné hromadě, konala se ustavující schůze v ý b o r u. V ní zvolení: předsedou dr. Břetislav Foustka, prof. univ. v Praze, místopředsedy dr. Inocenc Arnošt Bláha, univ. prof. v Brně a dr. Josef Král, univ. prof. v Bratislavě, I. jednatelem dr. Emanuel Chalupný, advokát v Táboře a docent university a techniky, II. jednatelem dr. F. Fajfr, ministerský tajemník ve Státním úřadě statistickém, pokladníkem Augustin Žalud, redaktor Sociální revue a knihovník ministerstva sociální péče. Zároveň učiněny počáteční dispoice k činnosti a zejména zvolena redakce Sociologické knihovny: prof. dr. Bláha, prof. dr. Foustka, prof. dr. Gruber, doc. dr. Chalupný, prof. dr. Král, dr. Škrach.